

Engler

i Hitlers hær

Freden var over. To norske kvinner sto på terskelen til det voksne livet. De oppsøkte helvete på jord. De pleide sårede og døende der granatene eksploderte og artilleriilden dundret.

De ble de barmhjertige blant Hitlers soldater
– og landssvikere i det frigjorte Norge.

Året var 1939. Livet gikk ennå sin vante gang her i landet. Unge mennesker drømte om en tilværelse i trygghet og lykke. De skulle selv forme fremtiden, og ungdommen diskuterte politikk.

Frontene var skarpe den gang. Ute på den ene fløyen sto gruppen som sluttet opp om Nasjonal Samling. NS talte 15 000 medlemmer, hevdet Vidkun Quisling. Partiets fører antok å ha minst 200 000 tilhengere i det norske folk.

Kanskje overdrev han grovt. Men mange familier glødet av engasjement for Quislings ideer. Og de voksne tente gnisten hos barna.

Vesle Grethe Knudsen gikk inn i NS 14 år gammel, i 1933 – det året partiet ble stiftet.

Aase Grill Fasting var 15 år da hun ble innskrevet nasjonalsocialist.

– Mor var tysk, og familien vår orientert mot Tyskland. Far trodde sterkt på NS. Han så partiets program som et redskap mot kommunisme, fattigdom og klassekiller. Slik så jeg det også. Far var min ledestjerne, sier Grethe.

– Foreldrene mine og broren min gikk inn i NS i 1933. Jeg ble interessert. Vi syntes Vidkun Quisling var den eneste som forsto alvoret i trusselen fra Russland, forteller Aase, som vokste opp i Brumunddal.

De to unge kvinnene kjente ikke hverandre, men de bar på en felles drøm om å bli sykepleier. Aase bestemte seg da hun som ung jente så soldatens lidelser i filmen «Intet nytt fra Vestfronten».

Grethe tok beslutningen ved sin fars seng på Rikshospitalet. Bergingeniøren var blind etter en arbeidsulykke. Datteren leste høyt fra politiske skrifter. I pausene besøkte hun sykehusets barneavdeling.

Tysklands angrep på Norge

kastet om på alle planer. Men en mulighet bød seg snart. Den norske legion var opprettet. Nå skulle nordmenn ut og slåss mot russerne.

Legionen trengte kvinnelige pleiere. Opplæringen fant sted i Tyskland. Grethes mor gjorde datteren oppmerksom på en annonse om dette i avisen.

Også Aase Grill Fasting så annonsen og meldte seg. Hun reiste videre til Tyskland på egen hånd og oppsøkte det tyske Røde Kors, mens Grethe ble med Den norske legion – under tysk ledelse.

Grethe Knudsen var 22 år. Et eviglangt tog sto klart for avgang fra Berlin, mot øst. Grethe pratet med lokførerene på perrongen.

– Du er ikke tysk, og så drar du ut dit! Hvorfor i all verden? utbrøt mannen.

– Jeg tror på saken. Vi må stå på imot kommunistene, svarte den norske kvinnen.

Soldater på vei til slagmarken etter endt permisjon fylte opp vognene. Togsettet stanset ofte ute på de åpne markene. For hver stopp hadde fronten, blodbadet og døden rykket noen mil nærmere.

Grethe Knudsen fant sitt arbeidssted ved et lasarett i byen Dnjeppetrovsk. Flere hus lå i ruiner der. Det var november 1942, og en iskald vind feide inn fra steppene i nord.

Bygningen med lasaretet var opprinnelig et bergakademi. Det hang fortsatt tavler på veggene i klasseværelser som nå tjente som saler for de sårede. 30-40 mennesker lå tett i tett på lave jernsenger i hvert rom. Det første som møtte søster Grethe, var frostskaedene. Snart kom sårede inn fra kampe- ne ved Stalingrad.

Inntrykkene var voldsomme. En dag våknet en ung gutt etter en operasjon. Han klaget over en verkende fot.

Grethe Knudsen fra Norge måtte forklare 18-åringen at han ikke hadde noen ben lenger. Da ba gutten om en sigarett. Han hadde ingen armer, heller.

Aase Grill Fasting befant seg på et feltlasarett nær Kiev. Bølger av

lemlestede veltet inn fra fronten.

– Vi begravet de døde og sendte overlevende lenger bakover. Inni mellom måtte vi være med på å grave skyttergraver. Jeg hadde sett for meg at jeg skulle trøste og vaske pasienter. I stedet løp jeg fra den ene til den andre. Soldater kom inn med avskutte ben, eller fryktelige brannskader etter å ha sittet i brennende tanks. Det var grusomt å sortere ut hvem vi kunne redde, og hvem som måtte dø.

Aase forsonet seg snart med at hun selv kom til å miste livet i

krigen. Først da slapp redselen taket.

– Ingen vet hva krig er som ikke har opplevd det, sier hun.

Soldatene så på Aase Grill Fasting og andre front søstre som englene i Hitlers hær. Pleierne var forpliktet gjennom Røde Kors til på hjelpe både venn og fiende. Aase lærte seg å be på flere språk, siden så mange nasjonaliteter inngikk i styrkene til Waffen-SS. Russisk mestret hun imidlertid ikke. Over døende fra Den røde armé, gjorde den norske kvinnen kun korsets tegn.

FRONTSØSTRENE

MOT ØST: Den første kontingenten kvinner i Den norske legion er klar til avreise mot fronten.

FRONTSØSTER: Grethe Knudsen

FRONTSØSTER: Aase Grill Fasting

” Det var grusomt å sortere ut hvem vi kunne redde, og hvem som måtte dø.

Aase Grill Fasting

NS-FAMILIE: Grethe Knudsen (t.v.), søsteren Elisabeth og broren Hans Christian. Grethe ble dømt, Elisabeth ble sterkt preget av krigsopplevelser, og Hans Christian falt ved Østfronten.

◀ **NÆR FRONTEN:** Aase Grill Fasting (t.v.) ved en jernbanelinje nær Østfronten sammen med to andre sykepleiere i det tyske Røde Kors. Alle foto: PRIVAT

- Landskapet der ute var helt flatt, og stjernehimlen virket veldig stor. Det hendte jeg sto og lyttet til skrikene fra de sårede. Da så jeg for meg at det gikk bonner opp fra begge sider av fronten, og at de krysset hverandre over oss et sted.

Ved Dnjepropetrovsk satt sykepleier Grethe Knudsen og skrev brev hjem til sin mor den 15. desember 1942. Innholdet vitnet om et ungt menneske besjelet av pliktfølelse, disiplin og kjærlighet til familien.

Grethe klaget over at de politiske, «brune» sykesøstrene fra Tyskland sjikanerte henne. Hun fortalte om døgnrytmen der borte i øst: Opp klokken 05.45. Fri klokken 19. Tappenstrek klokken 22.

- Jeg kan ikke sende noe herfra, men i tankene mine synger jeg de vakreste sanger for dere, skrev front søsteren.

Brevet bar preg av at dette kunne være den siste hilsen til familien. Grethe uttrykte stolthet over broren, som sloss i Den norske legion ved Leningrad lenger

nordvest i det kjempesvære riket. Hun innså at Hans Christian kunne bli liggende tilbake i russisk jord.

Mens brevet beveget seg vestover med feltposten, kom julepre-sanger motsatt vei. De skulle til frontavsnittene ved Stalingrad, men der var det nå lite håp om å nå mottagerne.

Personale og pasienter ved lasarettet i Dnjepropetrovsk fikk derfor åpne gavene. Pakkene inneholdt barnetegninger til fedre som var borte, kjærlighetsbrev og småkaker til falne og savnede.

I februar 1943 kom meldingen om at Hans Christian Knudsen var falt ved Leningrad. Grethe hadde mistet den broren hun hadde vært så glad i.

En annen norsk soldat satt ved dødsleiet til Hans Christian, og lyttet til frontkjemperens siste ord:

«Mor, nå får jeg aldri se Norge mer.»

Soldaten som trøstet sin doende kamerat het Fasting til etternavn.

Også i front søster Aase Grill Fasting's familie var de flere som vandret frivillig inn i helvete.

Svikene

««« i Norge

427 norske kvinner gjorde tjeneste ved tyske lasaretter under krigen.

Noen falt. De fleste som kom hjem, ble dømt for landssvik.

Som eneste nasjon i Europa straffet Norge sykepleierne som gikk inn i det tyske Røde Kors. Høyesterett slo fast at disse kvinnene ytet fienden bistand ved å arbeide i Hitlers hær.

Året var 1945. Det norske folk feiret friheten. Nå kom oppgjørets time for de titusener som valgte feil side.

Landssvikoppgjøret favnet vidt. Det innhentet alt fra drapsmenn og torturister til passive medlemmer av Nasjonal Samling.

Og front søstre. Grethe Knudsen hadde kommet hjem til Norge fra Østfronten. Hun arbeidet på det militære sykehuset i Oslo da krigen tok slutt. Britene overtok ledelsen av sykehuset. Søster Grethe stelte videre med syke og sårede i det frigjorte Norge. Det fantes både tyskere og nordmenn blant pasientene. I en av sengene lå Aase Grill Fasting. Hun hadde fulgt det tyske tilbaketoget helt inn i Berlin, gjemt seg i kjellere og bomberom og til slutt bløffet seg ut av russisk sone mens soldater sprettet SS-merket av uniformen for å unnsnippe fiendens vrede.

En høstdag i 1945 kom en politimann til sykehuset i Oslo for å avhøre Aase. Det var lekket ut at pasienten hadde vært front søster. Forsvarsadvokaten forberedte henne på fengsel.

Hun protesterte: - Jeg har da ikke gjort noe galt! De beste kammeratene mine ligger tilbake på Østfronten. Jeg prøvde å lindre smerte og redde liv. Vi gjorde ikke forskjell på venn og fiende. De kan da ikke spørre meg inne?

Men advokaten levnet ikke Aase Grill Fasting, 25 år, store muligheter til å unngå straff. For Høyesterett hadde tatt.

Landets øverste dommere kom til at Genève-konvensjonen ikke ga dette Røde Kors-personellet amnesti. Det var straffbart frivillig å gjøre tjeneste i en fiendtlig stats hær. En sykepleier ytet fienden bistand på linje med den som deltok i kamphandlingene med våpen.

Så kom dommene. 1. desember 1945 dømte Høyesterett en 27 år gammel front søster til tre års tvangsarbeid.

Tre år skulle egentlig være retningsgivende, men straffenivået sank raskt etter hvert som krigen kom litt på avstand, og et mildere klima nådde norske rettssaler. Mange som risikerte landssvikdom, forsøkte å hale ut tiden.

Men ikke Grethe Knudsen. Hun ba om hurtig oppgjør for å bli fordig. Familien hennes var nesten utradert. Broren falt på Østfronten. Faren døde under krigen, og moren like etter. Lillesøsteren hennes var merket av bombesjokk fra et opphold i Tyskland 1944.

Tross i ønsket om rask behandling ble det april 1947 før søster Grethe sto foran dommer Zimmer og to domsmenn i Oslo tinghus. Hun erindrer at det var pressefolk til stede. Noen venner av henne var der også. De kvapp til da Grethe Knudsen sa at hun var stolt over å ha tjent Quisling.

- Jeg mente det. Jeg sa at Quisling ikke hadde vært noen forræder i mine øyne, sier Grethe.

Rettsboken fra sak nr. 2310 forteller at broren Knudsen hadde vært NS-medlem og støttende medlem av Germanske SS. I et halvt år var hun også fylkesjenteleder for NS i Aust-Viken. Tiltalte meldte seg frivillig til tjeneste som front sykepleier ved Den norske legion i september 1942.

Dommer Zimmer fastslo at «... ved sitt virke som sykepleierske i Den norske legion har tiltalte ytet fienden direkte bistand», og tilføyde at hun gjennom hele okkupasjonstiden hadde gått inn for NS.

Men dommeren fant også formildende omstendigheter. Det var som om han øynet en liten Florence Nightingale i sykesøsteren der nede på tiltalebenken:

«Hun synes å være et positivt innstilt menneske som gjerne har villet gjøre en innsats, men som på grunn av forholdene har kommet på den gale side. (...) Tiltaltes opptreden vitner ikke om at hennes handlinger er begått ut

fra et forbyrtesk sinnelag.»

Grethe Knudsen slapp fengsel, i motsetning til mange av med søstrene. Straffen ble satt til ett år betinget. Hun mistet stemmeretten.

Aase Grill Fasting

var utskrevet fra sykehuset nå. Familien hadde mistet bondegården ved rettsoppgjøret. De bodde på Asnes. Snart kom lensmannen. Det var en bitende kald dag, og de fyrte hardt i ovnen. Aase Grill Fasting satt med benet i gips foran varmen. Hun tenkte seg om et øyeblikk - før hun kastet alle sine papirer på ilden. Ingen flere forklaringer. Kun taushet.

Tiden gikk. Så ble saken henlagt etter bevisets stilling. NS-søsteren begynte moysommelig å bygge opp tilværelsen.

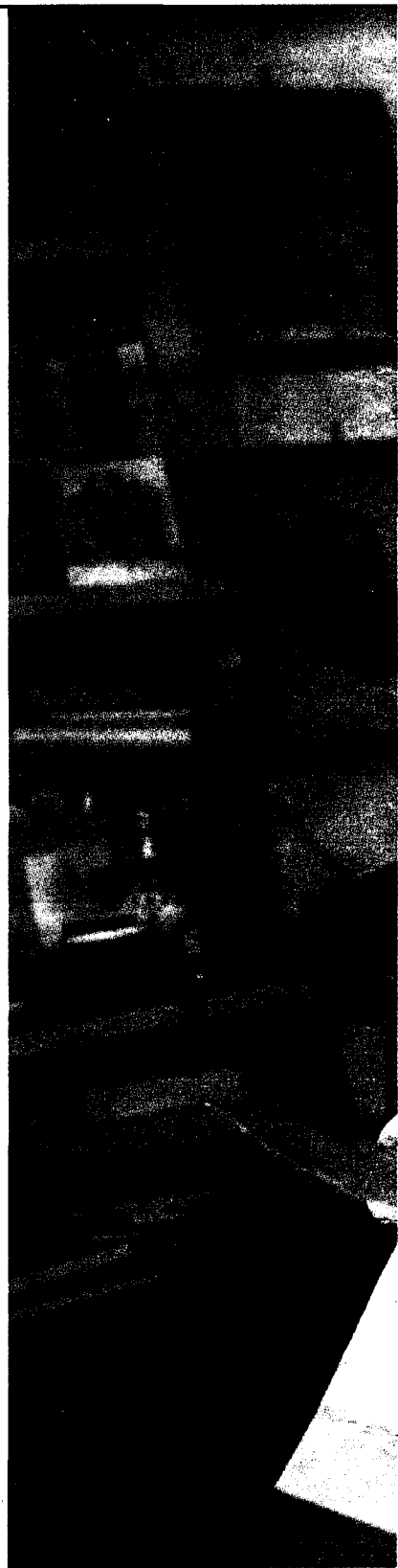
I dag er hun 80 år gammel, og bor på et gårdsbruk i Sande i Vestfold. Aase Grill Fasting forsvarete fortsatt sine handlinger fra krigens dager.

- Det er en skamplutt at Norge dømte front søstrene. Jeg ville heller sittet fire år i fengsel enn å si at jeg angret, fastslår hun.

Grethe Knudsen, nå 81 år og med Gunther til etternavn, rydder i gamle papirer i en mørk liten leilighet i Oslo. Hun leser sine egne brev fra Østfronten. De lå i en eske.

Drømmen gikk i oppfyllelse for Grethe til slutt. Hun ble sykepleier med autorisasjon fra norske myndigheter. Det skjedde i 1956. Søster Grethe arbeidet helst nattevakter. Hun satt mye hos døende.

Ringen med solkorset - symbolet til Nasjonal Samling - sitter fremdeles på venstre ringfinger. Hun

BLE DØMT: Grethe Gunther, tidligere Knudsen, fikk skrevet til sin mor blant sårede og døende, ved slag-

forsvarer Vidkun Quisling den dag i dag, og mener at han kun ville det beste.

Grethe har aldri forsonet seg med at dommer Zimmer straffet henne for innsatsen på Østfronten. I 1999 begjærte hun gjenopp- tagelse.

en botinget dom for fronttjeneste og aktivt arbeid i NS. Hjemme i leiligheten ligger de gulnede brevene hun marken på Østfronten. Foto: ANNE ELSABETH NÆSS

VEIVALG: Aase Grill Fasting (80) valgte NS og Østfronten. Som en av få front-søstre slapp hun straff ved en tilfældighet. Norges Røde Kors beklaget at organisasjonen ikke hadde motsatt seg straffeforfølgelse av disse kvinnene etter krigen. Foto: THOR NIELSEN

Røde Kors beklager

Norges Røde Kors beklaget i 1990 at norske myndigheter straffet front søstrene etter krigen, og at organisasjonen i 1945 ikke hadde innvendinger mot dette.

- Dette står ved lag, sier informasjonssjef Herborg Bryn i Norges Røde Kors.

Beklagelsen kom i kjølvannet av Hanna Kvanmos bok «Dommen». Kvanmo, som i en årrekke satt på Stortinget for Sosialistisk Venstreparti, var pleier i tysk Røde Kors under krigen. Hun ble domfelt.

Daværende Røde Kors-president Bjørn Bruland skrev i en

pressemelding at sykepleiere og sanitetspersonell må kunne gjøre sin innsats under beskyttelse av internasjonale rettsregler.

Senere har Røde Kors-president Astrid Nøklebye Heiberg uttalt seg mindre forsonlig om front søstrenes rolle under den annen verdenskrig. Grethe Gunther (Knudsen) fikk drøfte saken med Nøklebye Heiberg i 1998. Etterpå skrev front søsteren til Astrid Nøklebye Heiberg:

«Personlig ser jeg resultatet av samtalen som skuffende idet De fant ikke å kunne trekke tilbake påstanden om at vår humane tjeneste ved fronten var landssvik.»

SOLKORSET: Grethe Gunther bærer fortsatt ringen med solkoret – symbolet til Nasjonal Samling. Foto: ANNE ELSABETH NÆSS

GRAVSTED: Syv norske front søstre er gravlagt på en kirkegård i Wien. På bildet minner overlevende sykepleiere vennene som falt. Foto: PRIVAT

Høyesterettsadvokat Ole Jacob Bae tok saken: Bae påpekte at Det internasjonale Røde Kors hadde protestert mot straffeforfølgelsen av front søstrene i Norge. Han viste til Genève-konvensjonens artikkel 18:

«Ingen må noensinne bli forulempet

eller domt fordi han har pleiet sårede eller syke.»

Ole Jacob Bae slo også i bordet en uttalelse fra en av statsadvokatenene under rettsoppgjøret - Harald Sund - som mente at domfellelsen av front søstrene var i strid med folkeretten.

Men Oslo byrett sto på sitt. Grethe Knudsen ble ikke domt for tradisjonell sykepleievirksomhet, men for å ha tatt tjeneste for den tyske krigsmakt, konstaterte retten, og la til: *«Det faktum at mange i dag mener at man ikke burde reist tiltale (mot front søstrene) inne-*

bærer ikke at dommen som er avsagt med dette, fremtrer som tvilsom.»

Grethe Gunther legger de gulnede papirene tilbake i esken.

- Det må aldri mer bli krig, sier den gamle damen.

Hans Kringstad

E-post: hans.kringstad@vg.no